

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi
(KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 6 Aralık 2022

Gönderim Tarihi: 17 Kasım 2022
Yayımlanma Tarihi: 30 Aralık 2022

Atf Künyesi: Kantar, Y. (2022). Arşiv Belgelerine Göre XIX. Yüzyılda Maraş Sancağı'nda Sürgün Olayları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 218-237.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1206206>

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
XIX. YÜZYILDA MARAŞ SANCAĞI'NDA SÜRGÜN OLAYLARI

Yeliz KANTAR*

Öz

Osmanlı Devleti'nin hukukî uygulamaları içerisinde başvurulan cezalardan birisi olan sürgün ağır suçlara verilen idam ya da hapis gibi cezalara nispeten daha hafif bir müeyyide olmakla birlikte suçun engellenmesi açısından mühim bir önlemdir. Problemlı kişi ve grupların kontrollü olarak suç mahallerinden uzaklaştırılmasını içeren sürgün, suçta iştirakin en asgari düzeye indirilebilmesini hedeflerken devleti kısmen de olsa rahatlatmıştır. Toplumsal yapı içerisindeki bazı özellikli grupların karşılaşabileceği gibi herhangi bir vatandaşın da suçuna istinaden karşılaşacağı sürgün, mazlumun korunması ve zalimin cezalandırılması açısından adaleti temin etmeyi hedeflemektedir. Bununla beraber sürgün cezası alan bilhassa devlet personelinin görev ihlallerinin engellenmesi sağlanırken, zorunlu yer değiştirmeleri ile kurumsal yozlaşmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Toplu olarak yapılan sürgünler ise sorunlu kitlelerin ikametlerinin değiştirilmesi yolu ile bazen genel asayişin temini, bazen iskân siyasetinin bir gereği, bazen de göçebe aşiretlerin tarım faaliyetine dâhil edilmesi suretiyle tahrir defterlerine kaydını sağlamak gibi sonuçlar yaratmıştır. Halep Vilayeti'ne bağlı Maraş Sancağı özelinde irdelenen sürgün cezalarının ayrıntılarına yer verilen bu çalışmada, arşiv belgelerinin desteği ile genişletilmeye çalışılan bilgiler ışığında sürgünün Osmanlı Devleti'ndeki işleyişi tetkik edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Maraş Sancağı, Ceza, Sürgün.

According to the Archive Documents Exhile Events in the Maraş Sanjak in XIXth Century

Abstract

Exile, which is one of the punishments applied in the law practices of the Ottoman Empire, is a relatively milder sanction than the punishments such as death or imprisonment for serious crimes, but it is an important measure in terms of preventing crime. While the exile, which involves the controlled removal of problematic individuals and groups from crime scenes, aimed to minimize participation in crime, it relieved the state, albeit partially. It aims to ensure justice in terms of exile, protection of the oppressed and punishment of the oppressor, which may be faced by some specific groups in the social structure, as well as any citizen due to her crime. In addition to this, while preventing the violations of duty of especially state personnel who were sentenced to exile, it was tried to prevent institutional corruption with their forced relocations. Collective exiles, on the other hand, created results such as sometimes ensuring general security by changing the residence of the troubled masses, sometimes as a requirement of the settlement policy, and sometimes by including the nomadic tribes in the agricultural activities, to record

* Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Afşin Meslek Yüksekokulu, Kahramanmaraş/Türkiye.
E-posta: yelizkantar@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1037-5549>.

them in the cadastral registers. In this study, which includes the details of the exile punishments, which were examined in the Maraş Sanjak of the Province of Aleppo, the functioning of the exile in the Ottoman Empire was tried to be examined in the light of the information that was tried to be expanded with the support of archival documents.

Keywords: Ottoman Empire, Maraş Province, Penalty, Exile.

Giriş

Osmanlı Devleti, topraklarının genişliği ve hitap ettiği sosyal yapı düşünüldüğünde hem geniş bir coğrafya hem de çok karmaşık etnik ve dini grubu bünyesinde barındıran, müthiş bir çark olarak nitelendirilebilir. Elbette bu devasa çark işlerken, büyük zorlukları da beraberinde getirmektedir. Devletin önem verdiği hususların başında; her metrekarede yaşayan, farklı dine mensup, değişik etnik kökenlerden gelen tebaasını, aynı adaletle, aynı mesafede yönetme gayreti gelmektedir. Bu itibarla adaletin tam işlerlik kazanması açısından hukuki uygulamaların da bu renk armonisini birbirine karıştırmamak ya da birbirinin önüne geçmesini engellemek için elinden geleni yaptığı söylenebilir. Zira toplumsal farklılığın olmadığı Osmanlı'da, her bireyin devletin hoşgörüsünden ve adaletinden aynı payı almasına özen gösterildiği padişah hükmü olan adaletnamelerden de anlaşılmaktadır (İnalçık, 2015: 155).

Hukuk; dirliği, birliği, düzeni korumak için son derece önem verilmesi gereken bir olguyken; asayişin ve güvenin temini böylesine karmaşık toplumsal yapılarda çok da kolay değildir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin, hukuki uygulamaları çağına göre nispeten daha adil ve devamlılık arz eden yapısıyla bu karmaşayı azaltan ve dirliği sağlayan niteliktedir. İmparatorluğun klasik çağında adalet sistemi modern bir anayasa çerçevesinde değerlendirilemese de bir tarafında Türk-Moğol yasalarını, diğer tarafında İslam fihhının prensiplerini dayanak alan bir hukuki içerik barındırmaktadır (İnalçık, 2011: 23-26). Türk-İslam sentezi biçiminde karşımıza çıkan bu çift karakterli sistem birbiriyle çelişmeden ama aynı zamanda birbirinin eksiklerini tamamlayan bir yapı olarak asayişin temin edilmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda mağduru koruyup suçluyu cezalandırırken her iki tarafın da hakkını gözeterek hem örfi teamüllere hem de şer'î hükümlere uygun hukukî cezalandırma yöntemleri geliştirilmiştir (Akman, 2004: 15).

Bu araştırmada Osmanlı Devleti'nde bahsi geçen cezalandırma usulleri dâhilinde yer alan sürgün cezası, sürgün yerleri ve uygulama biçimlerine yer verilmiştir. Devletin önemli vilayetlerinden biri olan Halep Vilayeti'ne bağlı Maraş Sancağı'nda yaşanan sürgün olaylarının ele alındığı çalışmada literatür araştırmasına ek olarak arşiv belgelerinden elde edilen verilere yer verilmiştir. Buna göre; Maraş Sancağı'ndan dışarıya ya da civar vilayet ve sancaklardan Maraş'a sürgün edilmiş kişi ya da gruplara rastlanılmıştır. Bu bilgiler ışığında sürgün yeri olarak neden Maraş'ın seçildiği, kimlerin neden sürgüne gönderildiği, sürgün yerleri, sürgünde kaldıkları süreler, affedilme ya da yer değiştirmeleri, sürgün edilen kişilerin ya da grupların özellikleri gibi çok farklı başlıklarda bilgiler ortaya çıkmıştır. Araştırmada Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nden elde edilen perakende evraktan elde edilen belgeler kullanılmıştır. Literatür incelendiğinde Maraş Sancağı'nda göçebe aşiretler ya da son dönemde vuku bulan Ermeni olayları nedeniyle yapılan sürgünlere dair sonuçlara rastlanılmaktadır. Bu çalışmada ise incelenen belgelerin içeriğinde bir adet toplu sürgünle karşılaşmış diğer belgelerde daha çok kişisel bazdaki sürgün örneklerinin bulunduğu görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde Sürgüne Dair

Sürgün; herhangi bir kişi ya da grubun güvenlik açısından tedbiren veya bir ceza uygulaması olarak; yaşadığı yerden bir başka yere belli bir süre için veya kayd-ı hayat şartıyla (yaşadığı sürece) gönderilmesi anlamına gelmektedir. Burada sürgün hem gönderilen yeri hem de gönderilen kişiyi ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır (Pakalın, 1993: 299). Arapça'da "nefy", "cela / icla", ya da "tağrib" gibi kelimelerle karşılık bulan sürgüne, Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinde de rastlanılmaktadır.¹ Sürgün edilen

¹ Enfâl Suresi 30. Ayet: "Hatırlar mısınız? İnkâr edenler seni etkisiz hale getirmek veya öldürmek ya da yurdundan çıkarmak için

kişi ya da gruplar, imparatorluk içerisinde bir yerden başka bir yere gönderilirken, ülke sınırları dışına da gitmeye zorlanmışlardır. Toplulukların sürgün edilmesi genel itibarıyla sosyal ya da siyasal birtakım nedenlerle gerçekleşirken, bu durum literatürde “tehcir” kelimesi ile ifade edilmektedir. Tehcir, Arapça hicret yani göç kelimesinden gelir ve zorunlu göç manasını taşımaktadır (Beydilli, 2011: 319). Genel olarak bu sürgün şekli güvenlik zafiyeti bulunan ve istikrarsız olan bölgelerin rahatlatılması amacıyla yapılan bir uygulamadır (Türcan, 2010: 164).

Osmanlı devlet düzeni içerisinde sürgünler; sadece cezai yaptırım değil, iskân politikasının doğal bir sonucu olarak da uygulama alanı bulmuştur. Kuruluş devrinden itibaren uygulanan iskân, yeni fethedilen yerlerin “ihya” ve “şenlendirilmesi” amacını taşımaktadır (Halaçoğlu, 2-5). Ülke topraklarına dâhil edilen her yer, öncelikle göçebe taifenin yerleşik düzene geçirilmesi için bir fırsat oluşturmaktaydı (Halaçoğlu, 2012: 67-68). Bu amaca yönelik olarak yeni fethedilen bölgelere göçebe Türkmenler gönderilmek suretiyle hem gittikleri yerlerde Türk-İslam geleneğini yaymaları, hem de devletin vergi ödeyenler grubuna bu yolla dâhil olmaları amaçlanmaktaydı (Barkan, 1953: 1-4; Arslan, 2001: 317). İskân edilecek topluluklara karar verilirken, yaşadıkları yerlerde aralarında herhangi bir sebeple husumet bulunan aşiretler seçilerek bilhassa onlardan birinin gönderilmesine özen gösterilirdi. Hatta bazı köy ve kasabaların tıpkı vergi mükellefiyetliği gibi büyüklüğüne göre 1-10 hane arasında sürgün çıkarma zorunluluğu bulunmaktaydı (Arslan, 2001: 319). Bu sürgünlerdeki mantık, özellikle yeni fethedilen yerlere gönderilen bu reaya sayesinde hemen toprağın işlenmesi, tarımsal faaliyet alanının genişlemesi ve bunun doğal bir sonucu olarak toprakların tahrir defterlerine kaydedilerek tımar toprağı statüsünde bölgenin vergi gelir kalemine dâhil edilmesi idi (Halaçoğlu, 2014: 3-11).

Sürgün, aynı zamanda savaşların da nihai sonucu olarak vücut bulan bir uygulamadır. Mesela; İran, Bağdat gibi seferlerden dönerken padişahların, oralardan yazar, şair, ressam ya da zanaatkâr olan birtakım kişileri de beraberinde İstanbul'a getirmek suretiyle kültürel anlamda bir göçe öncülük ettikleri görülmektedir. Yine benzer biçimde Mısır'dan, Kahire'den hem gayrimüslim tüccarın hem de mimar, dülger, taş ustası, marangoz, demirci gibi zanaat ehlinin de ülkeye sürgün edildiği anlaşılmaktadır (İnalçık, 2010: 67-92). Bu durum, ülke dâhiline gerçekleştirilen bir çeşit beyin ve zanaat göçü olarak izah edilebilir.

Bir başka sürgün modeli de geriye göç mekanizmasıdır. Toprağını bir sebepten terk eden yani “çift bozan” ya da “fırar eden” reayanın zorunlu olarak toprağının başına gönderilmesi anlamına gelen bu sürgün biçimi, yine zirai faaliyetin sekteye uğramaması için alınmış bir önlemdir (İnalçık, 1993: 68-69). Zaman içerisinde buldukları bölgelerdeki baskıların bir neticesi olarak ve büyük şehirlerin cazibesi göz önüne alındığında özellikle İstanbul'a doğru seyreden bir göç süreci başlamıştır. Devlet birtakım önlemler aldıysa da reayanın yoğun olarak devletin başkentine göçünü engelleyememiştir (İnalçık, 2010: 67-92). Nihayetinde işsiz, toplumun huzurunu bozan ve sorun çıkaran kimseler bu yolla gönderilmeye başlayınca artık sürgün; suçluların cezai olarak gönderilmesi mahiyetine dönüşmüş ve nihayetinde de hukuki bir ceza uygulaması olmuştur (Babuş, 2006: 23-35).

Kısacası saydığımız tüm bu nedenlerle Osmanlı Devleti'nde sürgüne gerek duyulan durumlara bakıldığında; öncelikle iskân politikasının işlerliği, akabinde sorun çıkaran kitlelerin, özellikle göçebe taifenin devlet düzeni dairesine dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Benzer şekilde savaş gibi nedenlerle ülke içine ve dışına yapılan sürgünlerin kontrol altında tutulmasına özen gösterilmiş ve nihai olarak da sürgünün, artık sadece sorun çıkaran kişi ve kitlelerden hareketle, bir ceza uygulaması modeline dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır (İnalçık, 2010: 67-92).

tuzaklar kuruyorlardı; onlar tuzak kuruyorlardı Allah da bozuyordu. Tuzak bozma işini en iyi yapan Allah'tır.” Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 2006: 685, Hac Suresi 40. Ayet: “Onlar sırf 'Rabbimiz Allah'tır' dediklerinden dolayı haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir...” Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 2007: 736, Haşr Suresi 2. Ayet: “Ehl-i Kitap'tan inkâr edenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarına ihtimal vermemiştiniz. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı hiç beklemedikleri bir yerden geliverdi...” Haşr Suresi 3. Ayet: “Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, onları bu dünyada yine mutlaka cezalandıracaktı. Ahirette ise onları cehennem azabı beklemektedir.” Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 2008: 283-284.

Bir Cezalandırma Sistemi Olarak Sürgün

Osmanlı kanunnamelerinde bir ceza uygulaması olarak sürgüne dair net bir yasal içerik bulunmamakla beraber, Arşiv Belgelerinde sürgün cezası ile ilgili örneklerin yer aldığı görülmektedir.² Belgelerde genelde sürgün cezası “nefy”, sürgün edilen yer ise “menfa” kelimeleriyle ifade edilmektedir (İnalçık, 2010: 67-92). Sürgün cezasında bir yandan suçu işleyen kişinin suç mahallinden gönderilmek suretiyle cezası infaz edilirken, diğer yandan da olaya maruz kalanın mağduriyeti giderilmeye çalışılmıştır. Ta’zir suçları kapsamında yer verilen sürgün cezasını gerektiren suçlara bakıldığında; hırsızlık, zina, fuhuş, rüşvet, sahtekârlık, yalancı şahitlik, emre itaat etmeme, küfür ve tehdit, kız kaçırma gibi cürümler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca görevden azledilen devlet görevlilerinin de İstanbul’dan uzak yerlere sürgün edildiği bilinmektedir (Daşcıoğlu, 2010: 38-167-168).

Osmanlı’da sürgün cezası iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan ilki sürgün edilmek suretiyle yaşadığı yerden uzaklaştırma, ikincisi ise bir kalede kalmak suretiyle cezasını çekenlerin maruz kaldığı “kalebentlik”tir (İşbilir, 2006: 48). Kalebent olarak cezalandırılan şahıs, cezasını belirlenen bir kalede hapis edilmek suretiyle tamamlamaktaydı. Yani sürgün ve kalebent arasındaki fark, kişinin kalebent iken aynı zamanda mahpus yani tutuklu olarak o kalede kalmasıydı. Bu durumda esasen kalebentliğin daha ağır suçlara verilen bir ceza olduğu söylenebilir (Acehan, 2008: 15).

Sürgün cezasına maruz kalan devlet memurlarının sıklıkla rüşvet alan, görevini kötüye kullanan ya da devletin malını zimmetine geçiren kişiler olduğu görülür. Ancak, bu şekilde suça karışan memurun öncelikle merkezden tayin edilen bir görevlinin titizlikle incelemesi neticesinde malları tek tek kaleme alınır ve müsadere edilen mallar devlete kalırdı. Bundan sonra suçlu kişi sürgün edilmek üzere nereye karar verilmişse oraya gönderilirdi (Demirtaş, 2010: 344-358). Devlet memurlarının bu şekilde müsadere ve sonrasında sürgün edildiği durumlar oldukça yoğun şekilde karşımıza çıkarken sürgün müddetlerinin çok uzun yılları kapsamadığı anlaşılmaktadır. Devletin amacı; kişinin ıslahı ve pişman olmasının sağlanması, akabinde de bu memuru devlete yeniden kazandırmaktır. Zaten affedilen memurların çoğunlukla yeniden göreve getirildiği görülmüştür (Taşbaş, 2012: 193-204).

Sürgün Yerleri ve Süreleri

Osmanlı Devleti’nde sürgün suçlularını cezalandırmak üzere birçok eyalet ve adaların kullanıldığı bilinmektedir. Bilhassa sürgün için tercih edilen yerler Manisa, Rodos, Afrika’nın Orta ve Kuzey bölgeleridir. Bunlardan başka devlet memurlarının sürgün olarak gönderildiği yerler; merkeze yakın olan, Edirne, Gelibolu ve Bursa gibi şehirler, Sakız, Midilli, Rodos, Limni, Bozcaada ve Kıbrıs gibi adalardan oluşmaktaydı. Uzak yerler seçilecekse de sürgün edilenler, Fizan/ Trablusgarb, Bağdat, Tunus, Cezayir, Akka ve Taif gibi eyaletlere gönderilirdi. Bunlardan başka Mısır, Vidin ve Sinop’a sürgün edilen devlet memurlarına rastlanmaktadır (Acehan, 2008: 24).

Anadolu’daki eyaletlerde işlenen suçlara binaen ağır suçlular için bilhassa kalebentlik cezasının öngörüldüğü durumlarda sürgün yerlerinin kaleleri olan eyalet ve sancaklardan seçildiği görülmektedir. Bu eyalet ve sancakların bazıları; Adana, Akka, Ankara, Antalya, Ayaş, Ayranoz, Bağdat, Bilecik, Bingazi, Bolu, Bozcaada, Bursa, Çankırı, Çorum, Dazkırı (Afyon), Dimetoka, Diyarbakır, Edirne, Ermenek, Fizan, Halep, İstanköy, İzmir, İznik, Karahisar, Kars, Kıbrıs, Kudüs, Kütahya, Limni, Malta, Manisa, Maraş, Midilli, Mudanya, Rodos, Sakız, Samsun, Seddülbahir, Sinop, Sivas, Sultaniye, Suriye, Tekfurdağı, Tırhala, Tırnova, Tire, Trabzon ve Yemen’dir (Acehan, 2008: 27).

² BOA. HAT. 501/24605, BOA. HAT. 504/24850, BOA. A.} MKT.MVL. 95/81, BOA. HAT. 508/24978, BOA. HAT. 502/24665, BOA. C. SH. 14/677, BOA. A.} AMD. 16/34, BOA. HR. MKT. 62/35, BOA. İ. MVL. 370/16242, BOA. MVL. 185/9, BOA. MVL. 587/25, BOA. DH.TMIK.M. 105/20, BOA. MVL. 410/25, BOA. MVL. 766/24, BOA. DH. TMIK.M. 24/72, BOA. MVL. 642/21, BOA. MVL. 610/69, BOA. A.} MKT. UM. 368/35, BOA. İ. MVL.421/18470, BOA. A.} MKT. NZD. 286/83, BOA. A.} MKT. UM. 290/95, BOA. İ. MVL. 232/8031, BOA. İ. DH. 126/6466, BOA. A.} MKT. 23/19, BOA. İ. DH. 67/3350, BOA. HAT.1587/30, BOA, DH. MKT.1433/4, BOA. İ. DH. 209/12094, BOA. A.} MKT. MHM.19/21, BOA. A.} MKT. MHM.654/7.

Sürgün cezasının süresi hakkında Osmanlı Ceza Hukuku'nda net bir zaman verilmemiş olsa da uygulamalardan anlaşılan özellikle ırza karşı işlenen suçlarda sürgünün bir yıl süreyle sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır (Daşcıoğlu, 2010: 167). 1858 Tarihli Ceza Kanunnamesinde yer alan içeriğe göre ise bazı durumlarda bu sürenin uzatıldığı görülmektedir (Akgündüz, 2011: 535). Sürgün süresinin belirsizliği hem mezhepler arası içtihatları barındırdığı için hem de suçun Hâd ya da Tâ'zir kapsamında değerlendirilmesi hükmünden dolayı farklılık arz eder. Bununla birlikte İslam Hukuku'nda bazı suçlara hâd'den bazı suçlara tâ'ziren verilen sürgün cezasının had cezasını aşmaması gerekmektedir (Yakut, 2015: 40-42).

Maraş Sancağı'ndaki Sürgünler

Bu araştırmanın konusu itibariyle Osmanlı Devleti dâhilinde yer alan Maraş Sancağı içerisindeki sürgün olaylarına bu başlık altında değinilmiştir. Maraş, 1864 Vilayet Nizamnamesi'ne göre Halep Vilayeti'nin merkez dâhil olmak üzere yedi sancağından (Halep Merkez, Urfa, Adana, Payas, Kozan, Maraş, Zor) bir tanesidir (Masters, 1997: 246). Maraş Sancağı'nda arşiv belgelerine yansıyan ve ayrıntılarına yer verilen sürgün olaylarına rastlanmış, bu anlamda Maraş'ın önemli bir sürgün yeri olduğu anlaşılmıştır.

Maraş Sancağı dâhilinde ve yakınlarında birçok göçebe aşiret taifesinin yer aldığı ve bu göçebelerin yaylak kışlak olarak sürekli yer değiştirme faaliyetinde buldukları anlaşılmaktadır. Ancak bu taifenin göç ettiği hemen her yerde yerel halkın şikâyetleri vuku bulmaktaydı. Bu şikâyetlerin temel nedeni hayvancılıkla uğraşan göçebelerin ziraat faaliyetinde bulunan köylülerin arazilerine hayvan otlatmak amacıyla girmeleri ve arazilerin bu yolla zarar görmesiydi. Bunun dışında şikâyete konu olan bir başka mevzu ise bazı göçebe üyelerinin halkın malına, canına ve ırzına yönelik hukuk dışı davranışlarıdır (Söylemez, 2007: 77-80).

Genel itibariyle yakalanan ve cezalandırılan kişilerden başka, bir aşiretin tamamının şikâyetler neticesinde, topluca sürgünle cezalandırıldığı da görülmüştür (Halaçoğlu, 2014: 3-11). Maraş'tan sürgün edilen aşiretler Rakka, Halep ve Şam eyaletlerine gönderilmiştir. Ancak bu zorunlu göçün, göçebe taifesi tarafından çok da hoş karşılanmadığı muhakkaktır. Zaman zaman bunların sürgün yerlerinden kaçarak yeniden kendi yaylak ve kışlaklarına döndükleri de görülmüştür. Maraş Sancağı'nda yoğun olarak karşılaşılan bu tür toplu sürgünlerin yapılması, devletin göçebeler üzerinde gücünü hissettirmek ve yerel ahalinin asayişinin de temin edilmesi gibi amaçlara yöneliktir (Söylemez, 2007: 77-80).

Sürgün Cezası Gerektiren Olaylar

Maraş Sancağı özelinde yaşanan sürgün olaylarının tetkiki, Osmanlı Devleti'nin bu konuda uyguladığı hukuki sürecin anlaşılması açısından önemlidir. Sürgün neden yapıldı, kimler sürgüne gönderildi, bunların cezaları ne kadar devam etti ve nihayetinde affa nail olanlar ve sürgün yerleri hakkındaki örneklerin bu süreci daha iyi algılamaya yardımcı olacağı muhakkaktır. Maraş'taki sürgün olayları ile ilgili belgelerden ilki 1741 tarihli olup son belge 1901 tarihine denk gelmektedir. Tarihsel olarak aradaki mesafenin oldukça fazla olduğu göze çarpmakla beraber, elde edilen evraklar dâhilindeki bilgilerle araştırma genişletilmeye çalışılmıştır.

Bu itibarla belgelere yansıyan sürgün olaylarının öncelikle nedenlerini anlamak gerekmektedir. Belgelerden elde edilen bilgilere göre 1741 tarihli belgede; Bozok Sancağı Güvercin Kazası'na tabi Gümrük Köyü sakinlerinden Sarı Mustafa ile Maraş'ta, Palas Kazası'nda ve Bozok'ta dolaşan Afşar eşkıyasından Bayezid adındaki eşkıyaların ahaliye zulmettikleri iddiasıyla Sinop Kalesi'ne sürgün edildikleri anlaşılmaktadır. Belgenin içeriğinde aslında bunların suçsuz oldukları hatta Sinop'a giderken gaspa uğradıkları gerekçesiz olarak şikâyet edilerek sürgün edildiklerine dair iddiaları bulunsa da bahsi geçen kişilerin Sinop'a gönderildiği tespit edilmektedir.³

³ BOA. C. ZB. 73/3468. (H. 29 Zilhicce 1153, M. 17 Mart 1741)

21 Ağustos 1788 tarihli olan bir başka belge, Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa hakkındadır. Buna göre Ömer Paşa görevinden azledilmiş ve Kıbrıs Adası'na sürgün edilmiştir. Ayrıca devletin bir memuru görevlendirilerek kendisinin malları müsadere edileceği sırada askerlerle çatışmaya giren Ömer Paşa Maraş çarşısında yangın çıkarmak suretiyle farklı suçlara da karışarak belgede yer alan ifadeyle “Seymenlü ve Çağlayan Kürtleriyle” beraber kıymetli eşyalarını da alarak firar etmiştir. Kendisi hakkında tüm bu suçlara istinaden nerede yakalanırsa idam edilmesi kararının çıktığı anlaşılmıştır.⁴

Bir başka belgede Maraş'tan Adana'ya sürgün edilenler Küçük Ali ile beraber Fettahoğulları ailesi olarak ifade edilmiştir. Kadın ve çocuklardan oluşan, aralarında üç kadının da hamile olduğu anlaşılan 30 kişilik Fettahoğulları ailesinin başındaki tek erkek olan engelli ve ihtiyar Kör Fettah lakaplı kişi sürgün yolunda kendisine verilen at ile yola revan olmuş ancak yolda firar etmiştir. Ayrıca kendilerine eşlik eden askerler tarafından gaspa uğradıkları anlaşılan aileye Maraş Valisi Kalender Paşa tarafından yiyecek ve içecek tedarik edilmiştir. Kalender Paşa bu aileyi Adana sınırına kadar kendi birlikleri eşliğinde göndereceğini orada Adana Valisi Mustafa Paşa'nın birliklerinin teslim almasını talep etmektedir.⁵

4 Nisan 1827 tarihli Hatt-ı Hümayun'da Kilis Eski Müftüsü Hacı Fazlı ve bazı Kilisliilerin sürgün edileceğinden bahsedilmektedir. Aynı belgede yer alan Şerifzade Hacı İsmail Ağa kale tamiri ve hac yolu muhafazası ile görevlendirilerek Halep'ten çıkarılmış ve görev icabıyla sürgün edilmiştir.⁶ 1828 tarihinde ise Hassa Silahşörllerinden Salih Ağa ve Debbağlar Şeyhi Hacı Mehmet, Debbağ El-hâc İbrahim Efendi'nin “mülga ocağı canlandırmak” olarak ifade edilen suçuna binaen sürgün edildikleri görülmektedir.⁷

Sürgünle sonuçlanan bir hadise de şu minvalde gerçekleşmiştir. 1850 olarak tarihlenen belgede Maraş'ın Akçakoyunlu Köyü'nde yapılan nüfus sayımında kanuna aykırı olarak 46 kişiyi gizleyen Muhtar-ı Evvel (birinci) Ali Kethüda, Muhtar-ı Sâni (ikinci) Ali, Süleyman, Kara Mamak ve Halil isimli kişiler sürgün edilmiştir. Belgenin devamında Maraş Valisi ile Serasker Paşa arasında muhabere edildiği ve padişaha yazıldığı ifadelerine yer verildiğinden bu sayım sırasında gizlenen kişilerin askere kaydedilecek durumda oldukları ya da vergi kaydı olması gereken mükellefler olması ihtimalleri düşünülebilir. Ali Kethüda, Süleyman, Kara Mamak'ın birer sene müddetle Tarsus'a, Ali ile Halil isimli kişilerin ise birer buçuk sene süreyle Halep'e sürgün edildikleri anlaşılmaktadır.⁸

Bir başka belgenin içeriğinde Bozok Sancağı reayasından Cebiroğlu Agob ve arkadaşı Zimporoğlu Agob'un Maraş'a sürgün edildikleri halde Cebiroğlu Agop Adana'ya gittiği ifade edilmektedir. Zimporoğlu Agop'un sürgün yeri olan Maraş'a ulaştığı anlaşılan belgede bu iki şahsın sürgün nedeninin kendi milletlerinin dini değerlerine uymayan edepsiz davranışlar sergilemeleri olarak ifade edildiği görülmektedir.⁹ 13 Mayıs 1858 tarihli belge Maraş Mutasarrıfına yazılmıştır. Maraş hanedanından Ahmet Paşa, Maraş Kaymakamı Abdi Efendi aleyhinde halkı ayaklandırmaya çalışmıştır. İddianın kaymakamlığı ele geçirmek doğrultusunda olduğunu ancak bunun sadece bir söylenti olduğunu bildiren Ahmet Paşa Adana'ya çağırılıp sorgulanmıştır. İki yıl kadar Adana'da kaldığı anlaşılan şahıs ifadesinde, kaymakamdan memnun olmayan halkı teskin etmek amacıyla vekil kaymakamlık yaptığını söylemiş hatta buna dair resmî belgelerini de ibraz etmiştir. Ahmet Paşa ile birlikte bir grup kişi de sorgulanmış hepsinin bir daha idari işlere müdahale etmemek koşuluyla Maraş'a gönderilmeleri için karar verilmiştir. Bahsi geçen hüküm Adana Valisine de yazılmak suretiyle bu şahıslar sürgünden affedilmeleri iki yıldır Adana'da yeme-içme dâhil tüm harcamalarını ödemeleri koşuluna bağlanmıştır.¹⁰

Belge örneklerinin içeriğine bakıldığında sürgün cezası gerektiren durumlar, eşkıyalık, halka zulmetme, devlet görevinde istismar, Beylerbeyi de olsa devlet görevlisinin olumsuz davranışları gibi sebepler barındırabilirken bunun yanı sıra aşiret mensubu olan aile üyelerinin bölge içerisindeki huzursuzluğa sebebiyet veren hadiseleri gibi çok farklı nedenlere dayanabilmekteydi. Burada bireysel

⁴ BOA. AE. SABH.I. 263/17700/1. (H. 19 Zilkade 1202, M. 21 Ağustos 1788)

⁵ BOA. HAT. 501/24605/1. (H. 28 Muharrem 1233, M. 8 Aralık 1817)

⁶ BOA. HAT. 508/24978/B-1. (H. 25 Ramazan 1240 M. 13 Mayıs 1825)

⁷ BOA. HAT. 502/24665/1. (H. 29 Zilhicce 1243 M. 12 Temmuz 1828)

⁸ BOA. A.} AMD. 16/34/1-1.(H. 18 Safer 1266 M. 3 Ocak 1850)

⁹ BOA. A] MKT. 23/19/1-1, BOA. A] MKT. 23/19/2-1. (H. 26 Rebiü'l-evvel 1261, M. 4 Nisan 1845)

¹⁰ BOA. A.} MKT. MVL. 95/81/1-1. (H. 29 Ramazan 1274 M. 13 Mayıs 1858)

sürgün cezaları verildiği gibi topluluk halinde de sürgün cezaları alan aile mensuplarının olduğu görülmektedir.

Sürgün Edilen Kişilerin Genel Özellikleri

Maraş'ta sürgün cezasının uygulandığı kişilere bakıldığında; Müslüman, Gayrimüslim, Türk, Kürt, Ermeni, Yahudi, sıradan bir vatandaş, eşkıya, devlet memuru ya da doktor gibi çok geniş bir yelpazede insan grubu karşımıza çıkmaktadır. Nitekim devletin; kişinin milleti, dini, görevi ya da toplumdaki statüsünün bir hakkaniyet dairesinde, herhangi bir farklılığa, pozitif ya da negatif manada bir ayrımcılığa yer vermediğini kanıtlar. Belgelerden hareketle incelenen dönem içerisinde yer alan sürgünle cezalandırılan kişilerin tüm özellikleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Sürgün Cezası Alanların Meslekleri

Maraş Sancağı'na dair irdelenen dönem içerisinde yer alan sürgün belgelerine istinaden sürgün edilen kişilerin, toplumsal statülerinin anlaşılması babında, mesleklerine değinmek gerekmektedir. Arşiv belgelerinde genellikle kişilerden bahsederken unvan, aile adları ya da meslekleri ön ad olarak kullanılmıştır. Buna göre incelenen belgelerden bazı örnekler vermek gerekirse; bir belgede sürgün edilen kişiler Sarı Mustafa, Afşar Eşkiasından Bayezid olarak ifade edilmiştir.¹¹ Sürgüne maruz kalanlara dair örneklerdeki diğer isimlerin Kilis Eski Müftüsü Hacı Fazlı¹² Kayseri Müftüsü Mehmed Niyazi Efendi, Hassa Silahşörlerinden Salih Ağa¹³ ve Debbağlar Şeyhi Hacı Mehmet¹⁴ ve Debbağ El-hâc İbrahim Efendi¹⁵ olduğu görülmektedir.

Tablo 1: 1741-1901 Tarihleri Arasında Maraş Sancağı'nda Sürgün Edilen Kişilerin Meslekleri.

Görevi	Kişinin Adı
Kadı	Ömer Efendi
Afşar Eşkiasından	Bayezid
Kilis Müftüsü	Fazlı Efendi
Kayseri Müftüsü	Mehmed Niyazi Efendi
Hekim	Artema
Muhtar-ı Evvel	Ali Kethüda
Muhtar-ı Sanî	Ali
Keşiş	Markos
Hassa Silahşörü	Salih Ağa
Debbağlar Şeyhi	Hacı Mehmet
Debbağ	El-hâc İbrahim Efendi
Nakibü'l-eşraf Kaymakamı Müderris	Mehmed Sabit Efendi
Papaz	Nihabet
Sandık Sarrafı	TopaloğluAgob
Kocabaşı	Çorbacıoğlu Delvet
Sayda Vilayeti Nablus Sancağı Vadiü's-şair-i İl-Garbi Kazası Eski Müdürü	Mehmet Ağa
Doktor	Karabet

¹¹ BOA. C. ZB. 73/3468. (H. 29 Zilhicce 1153, M. 17 Mart 1741)

¹² BOA. HAT. 508/24978/B-1. (H. 25 Ramazan 1240 M. 13 Mayıs 1825)

¹³ **Silahşoran-ı Hassa:** olarak adlandırılan birliğin II. Abdulhamid döneminde Cuma Selamlığı sırasında padişaha eşlik eden Arnavut kökenli muhafızlardan oluştuğu bilinmektedir. Bkz. Deringil, 2014.

¹⁴ **Debbağlar Şeyhi (Debbağlar Ahibabalığı):** Debbağ esnafı tarafından seçilen cemiyetlerinin lideri konumundaki kişi için kullanılan tabirdir. Bkz. Pakalın, 1993: 408.

¹⁵ **Debbağ:** Hayvan derilerini meşin ve köseleye dönüştürmek üzere işleyen zanaat erbabı için kullanılan tabirdir. Bkz. Pakalın, 1993: 408, BOA. HAT. 502/24665/1. (H. 29 Zilhicce 1243 M. 12 Temmuz 1828)

Toplumun farklı unsurlarından sürgüne gidenler olduğu gözlenen belgelerde karşımıza çıkan bir diğer meslek erbabı bir doktordur. Doktor Artema olarak ifade edilen kişi Kırşehir'e sürgün edilmiştir.¹⁶ Bir başka örnekte sürgün cezasına çarptırılan şahıslar Muhtar-ı Evvel Ali Kethüda ve Muhtar-ı Sanî Ali olarak ifade edilen bir köyün birinci ve ikinci muhtarlarıdır.¹⁷ 9 Temmuz 1857'e tarihlenen belgede sürgün cezası alan kişi, Maraş Nakibü'l-eşraf Kaimakamı¹⁸ Müderris Mehmed Sabit Efendi'dir.¹⁹ Müderris bilindiği üzere medrese hocasıdır, yani yükseköğretimde ders veren kişidir. Bu itibarla toplumda eğitilmiş olan ilmiye sınıfına dâhil edilen bir hocanın dahi sürgün cezasıyla karşı karşıya kalabildiği görülmektedir. Çok dikkat çeken bir diğer kişi Antalya ve sonrasında Maraş'a sürgün edilen Kadı Ömer Efendi'dir. Adalet mekanizmasının en önemli parçalarından birisi olan bir kadının sürgün cezasına çarptırılmış olması oldukça ilginç iken olayın sonu sürgün yolunda Ömer Efendi'nin ölmesi ile neticelenmiştir.²⁰

Bir başka kayıta Papas Nihabet, Kocabaşlarından Çorbacıoğlu Delvet ve Sandık Sarrafı Topaloğlu Agop²¹ adındaki şahısların Ermeni milletinden oldukları ve halktan toplanan vergilerde yolsuzluk yaparak 50 bin kuruş fazla almaları hasebiyle sürgün edildikleri anlaşılmaktadır.²² Sürgün sebebiyle Maraş yollarına düşen kişi bu kez Sayda Vilayeti Nablus Sancağı Vadiü's-şair-i İl-Garbi Kazası eski Müdürü Mehmet Ağa olarak kaydedilmiştir.²³ Bir başka örnekte 2 Ağustos 1853 olarak tarihlenen bir belgedeki²⁴ bilgilere istinaden Ayıntab'ta ikamet eden Keşiş Markos Maraş'a sürgün edilmiştir.²⁵ Buna göre bu kişinin Ermeni olduğu da belirtildiğine göre Ermeni Kilisesi'nin Papazı olduğu söylenebilir. Son olarak Maraş Bidayet Mahkemesi'nce müebbet sürgün cezasına çarptırılan Doktor Karabet ile oğlu Karabet ve Çolak Vartin nam-ı diğer Karabet isimli kişilerin Ermeni nüfusu az olan Kastamonu, Bağdat ve Trablusgarp gibi vilayetlere müebbeden sürgün edilmesi istenmiştir.²⁶

Sürgün Edilenlerin Unvan ve Lakapları

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti içerisinde, herhangi bir sınıfsal farklılık söz konusu değildi. Devlet, toplumu hukuki açıdan Müslüman ve Gayrimüslim, vergilendirme açısından da reaya ve beraya olarak iki şekilde idare ediyordu. (İnalçık, 2017: 49-60) Çağdaşı olan ülkelerde var olan hiçbir sınıfsal farkın bulunmadığı Osmanlı toplumunda reaya vergi veren, beraya ise devlet memurluğu görevinde bulunup vergi vermeyen kısmı oluşturmaktaydı. (Halaçoğlu, 2003: 101-110) Müslüman ve Gayrimüslim ayrımı ise hukuki çerçevede göz önünde bulundurulmuş ve kişiler yargılanırken kendi dinî hukuklarına göre uygulamaların yapılmasını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. (Öz, 2007: 532-538)

Bundan başka sosyal hayatta günümüzdeki gibi bir soyadı uygulamasının bulunmadığı Osmanlı toplumunda insanlar; aile lakapları, baba meslekleri, fiziksel özellikleri, sülale ortak adları ya da kendi mesleklerinin vurgulandığı birtakım isimlerle lakaplandırılmışlardı. Soyadının olmadığı bu toplumun lakaplarına bilhassa önem verildiği, hangi hususta yazılmış olursa olsun Osmanlı arşiv belgelerinde karşımıza çıkmasından anlaşılmaktadır. Maraş Sancağı'nda sürgün edilen kişileri kapsayan bu araştırmada

¹⁶ BOA. C. SH. 14/677/1. (H. 29 Rebiü'l-ahir 1244 M. 8 Kasım 1828)

¹⁷ BOA. A. } AMD, 16/34/1. (H. 18 Safer 1266 M. 3 Ocak 1850)

¹⁸ **Nakibü'l Eşraf Kaymakamı:** Nakibü'l-eşraf, Osmanlı'da Hz. Peygamberin soyundan gelen kimselerle ilgilenen kişiler için kullanılan tabirdir. Nakibü'l-eşraf Kaymakamı ise İstanbul dışındaki taşrada görevli Nakibü'l-eşraflar için kullanılmaktadır. Bkz. Buzpınar, 2006: 322.

¹⁹ BOA. MVL. 185/9/1-1, BOA. MVL. 185/9/2-1. (H. 23 Zilkade 1274 M. 5 Temmuz 1858), BOA. İ.MVL. 370/16242/1. (H. 22 Şaban 1273 M.17 Nisan 1857)

²⁰ BOA. İ. DH. 126/6466/1. (H. 23 Ramazan 1262 M. 14 Eylül 1846)

²¹ **Sandık Sarrafı:** Meclis-i Vala kararı gereğince Osmanlı'da toplanan hazine gelirlerinin teslim edildiği Sandık Eminliği görevinin 1845-1846 yıllarından itibaren devredildiği kişilere verilen isimdir. Bkz. Çadırcı, 1997: 231.

²² BOA. İ. MVL. 421/18470/1-1, BOA. İ. MVL. 421/18470/2-1, BOA. İ. MVL. 421/18470/3-1. (H. 6 Safer 1276 M. 4 Eylül 1859)

²³ BOA. MVL. 642/21/1. (H. 9 Cemaziye'l-ahir 1279 M. 2 Aralık 1862), Devellioğlu, 2004: 700.

²⁴ BOA. HR. MKT. 62/34/3, BOA. HR. MKT. 62/34/5, BOA. HR. MKT. 62/34/9. (H. 8 Zilkade 1269 M. 13 Ağustos 1853)

²⁵ **Keşiş;** kelime manası olarak, papaz, karabaş ya da Kilise Papazı demektir. Devellioğlu, 2004: 511.

²⁶ BOA. DH. TMIK. M. 105/20/1, BOA. DH. TMIK. M. 105/20/2. (H. 27 Safer 1319 M. 15 Haziran 1901)

kullanılan belgelerin de hemen tamamında kişilerin isimlerinin önünde bir lakap ya da unvan bulunmaktadır.

Bu itibarla Maraş ve Adana'ya sürgün edilen kişiler Halep hanedanından Cabirizade Ali Efendi ile Muhasebe kâtiplerinden Veyis Efendi'dir.²⁷ Halebî unvanı kişinin Halepli olduğunu ifade ederken Halep Hanedanından tabiri ise muhtemelen şehrin ileri gelenlerinden birisi olduğunu anlatmaktadır. Cabirizade ise muhtemelen aile lakabıdır ve Cabirinin soyundan gelen, torunu anlamına gelmektedir. Bir başka zat İskenderun'da ticaretle uğraşan ancak Maraş'a sürgün edilen Gigam Grigoryan'dır. Belgede sıklıkla Gigam Efendi olarak anılan kişi normal vatandaşlarda kullanılan efendi unvanıyla anılmıştır.²⁸

Tablo 2: 1741-1901 Tarihleri Arasında Maraş Sancağı'nda Sürgün Edilen Kişilerin Unvan ve Lakapları.

Unvan ve Lakapları	İsimleri
Halep Hanedanından, Efendi	Ali
Halebi Cabirizade, Efendi	Ali
Efendi	Gigam
Kurtlu Hayta'nın oğlu	Bekir
Topaloğlu	Eyüp
Çorbacıoğlu	Delvet
Topaloğlu	Agob
Zop Alioğlu	Ali
Hacı	Mehmed
Saycı	Yaşar
Cebiroğlu	Agob
Zimporoğlu	Agob
Bey	Osman
Topal	Bilal
Hacıoğlu	Ömer
Küçük Alioğlu, Bey	Dede
Sarı	Mustafa
Beyzade	Ömer, Arslan

Maraş'tan Adana'ya sürgün edilen bu kez Beyzade biraderlerdir. Belgede isimleri Ömer ve Arslan Beyzade olarak ifade edilen bu şahısların ailelerinde baba ya da dedelerinde Bey unvanına sahip kişiler bulunmaktadır. Zira zade ifadesi bunu açıklar niteliktedir.²⁹ Günümüzde Maraş'ın Afşin ilçesinde hala devam eden Zop soyadına belgelerde de rastlanmıştır. Buna göre Zob Ali oğlu Ali adındaki kişinin Ashab-ı Kehf³⁰ sülalesine mensup olduğu ifade edilmiştir.³¹ Zob ailenin lakabı olmakla beraber bahsi geçen sülaleden oldukları iddiası ise dikkat çekicidir. Zira Kur'an'da Kehf Suresi'ne konu olan³² "Yedi Uyurlar" hem İslamiyet'te hem de diğer semavî dinlerde yer alan bir dinî kıssadır.

Belgelerde karşımıza çıkan diğer unvanlara da değinilecek olunursa; Rüştü Ağa, Kurtlu Hayta'nın oğlu Bekir, Topaloğlu Eyüp, Çorbacıoğlu Delvet, Topaloğlu Agob, Veysi Efendi, Mehmed Sabit Efendi, Ömer ve Arslan Beyzade, Zob Alioğlu Ali, Hacı Mehmed, Saycı Yaşar, Cebiroğlu Agob, Zimporoğlu Agob, Osman Bey, Topal Bilal, Hacıoğlu Ömer, Küçük Alioğlu Dede Bey, Sarı Mustafa gibi örnekler verilebilir. Görüldüğü üzere unvanlar genel itibariyle aile ya da sülale isimleri, Hacı, Efendi, Ağa ve Bey gibi bir takım

²⁷ BOA. MVL. 410/25/1-1, BOA. MVL. 410/25/2-1. (H. 27 Receb 1279 M. 18 Ocak 1863), BOA. MVL. 766/24/1-1, BOA. MVL. 766/24/1-2. (H. 11 Şevval 1279 M. 1 Nisan 1863)

²⁸ BOA. DH. TMIK.M. 24/72/1-1.(H. 9 Receb 1314 M. 14 Aralık 1896)

²⁹ BOA. A.} MKT. UM. 290/95/1. (H. 7 Muharrem 1274 M. 28 Ağustos 1857)

³⁰ **Ashab-ı Kehf:** Kur'an-ı Kerim'de Kehf suresinde anlatılan mağara dostlarını ifade eden tabirdir. Bu olay inançları uğruna canlarını korumak amacıyla bir mağaraya saklanıp uzun yıllar uyuyanların kıssasıdır. Bkz. Ersöz, 1991: 465-467.

³¹ BOA. İ. MVL. 232/8031/2-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/3-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/4-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/5-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/6-1.(H. 15 Cemaziye'l-evvel 1268 M. 7 Mart 1852)

³² *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2007: 532-585.

saygı göstergesi olan lakaplar ve kişinin total vb. gibi fiziksel özelliklerinin vurgulanması biçiminde karşımıza çıkmaktadır.³³

Sürgün Yerleri

Genel itibarıyla ulaşılan belgelere bakıldığında Maraş'a sürgün edilenlerin de Maraş'tan sürgün edilenlerinden de belgelerde yer aldığı görülmüştür. Buna göre ayrıntılı olarak değinilecek olursa; Maraş Osmanlı'nın sürgün gönderme yerleri arasında yer alırken Maraş ahalisi, devlet görevlileri, ya da eşkıyanın nerelere sürgün olarak gönderildiği önemlidir. Mesela; bir belgede fesat çıkardıkları gerekçesiyle Doktor Karabet ve arkadaşlarının Maraş'ta Ermeni nüfusun fazla olmasına ve fesada meyyal bir millet olmalarından mütevellit belgede de ifade olunduğu üzere "Ermeni sayısız az olan" Kastamonu, Bağdat ve Trablusgarp'a gönderilmelerine karar verilmiştir.³⁴

Başka iki belgede; yer alan ifadelerden, Halebi Cabirizade Ali Efendi ile Veysi Efendi'nin³⁵, Halep Hanedanından Ali Efendi'nin arkadaşı Veysi Efendi ile birlikte sürgün yerlerinin Maraş olarak belirlendiği anlaşılmaktadır.³⁶ Yine Sayda Eyaleti'ne bağlı bir Kaza Müdürü olan Mehmed Ağa'nın Maraş'a gönderildiği görülmektedir.³⁷ Önce Antalya sonra Maraş'a sürgün edilen kişiler Kadı Ömer Efendi ve arkadaşı olan Saycı Yaşar ve Hüseyin'dir. Bu şahıslardan Ömer Efendi vefat etmiş diğerleri ise daha sonra Bursa'ya sürgün edilmişlerdir.³⁸ Doktor olan Artema'nın ise ilk sürgün yeri Kırşehir iken daha sonra Maraş valisinin ailesinin tedavisi için Kayseri'ye çağrılmış ve sürgün yerinin de Kayseri olarak değiştirilmesi kararı verilmiştir.³⁹ Bozok Sancağı'ndan Sarı Mustafa ile Maraş, Palas ve Bozok civarlarından dolaşan Afşar Eşkıyası'ndan Bayezid'in ise Sinop Kalesi'ne sürgün edildiği görülmüştür.⁴⁰ Belgelerde yer alan bilgilere istinaden kimin nereye sürgün edildiği aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 3: 1741-1901 Tarihleri Arasında Maraş Sancağı'nda Sürgün Edilen Kişilerin Sürgün Yerleri.

İsimleri	Sürgün Edildikleri Yer
Doktor Karabet ve Arkadaşları	Kastamonu, Bağdat, Trablusgarp
Halebi Cabirizade Ali Efendi	Maraş
Haleb Hanedanından Ali Efendi	Maraş
Veysi Efendi	Maraş
Mübaşir Rüştü Ağa	Maraş
Maraşlı Kurtlu Hayta'nın oğlu Bekir	Adana, Kıbrıs
Saycı Yaşar, Hüseyin	Antakya, Maraş
Hekim Artema	Kırşehir
Sarı Mustafa, Afşar Eşkıyası'ndan Bayezid	Sinop Kalesi

Sürgün Cezalarının Affı

Osmanlı'da sürgün cezası verilen kişilerin affedilmesi hususunda herhangi bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Ancak arşiv belgelerinde sıklıkla rastlanan durum, suçlular tarafından ya da buldukları bölgelerin idari amirlerince merkeze gönderilen af taleplerinin var olduğudur. Bu talepler merkez tarafından değerlendirilmekte, karşılıklı devam eden yazışmalar neticesinde, kişilerin af taleplerinin ayrıntılarına yer

³³ BOA. DH. TMIK.M.24/72, BOA. MVL. 766/24, BOA. MVL. 410/25, BOA. MVL. 642/21, BOA. MVL.610/69, BOA. A.} MKT. UM 368/35, BOA. İ. MVL.421/18470, BOA. A.} MKT. NZD.286/83, BOA. MVL.587/25, BOA. MVL.185/9, BOA. A.} MKT. UM. 290/95, BOA. İ.MVL.232/8031, BOA. İ.DH.126/6466, BOA. A.} MKT.23/19, BOA. İ.DH.67/3350, BOA. HAT.1587/30, BOA. HAT.508/24978, BOA. HAT.501/24605.

³⁴ BOA. DH. TMIK. M. 105/20/1. (H. 27 Safer 1319 M. 15 Haziran 1901)

³⁵ BOA. MVL.766/24/1-1. (H. 11 Şevval 1279 M. 1 Nisan 1863)

³⁶ BOA. MVL.410/25/1-1. (H. 27 Receb 1279 M. 18 Ocak 1863)

³⁷ BOA. MVL.642/21/1. (H. 9 Cemaziye'l-ahir 1279 M. 2 Aralık 1862)

³⁸ BOA. İ. DH. 126/6466/1. (H. 23 Ramazan 1262 M. 14 Eylül 1846)

³⁹ BOA. C. SH. 14/677/1. (H. 29 Rebiü'l-ahir 1244, M. 8 Kasım 1828)

⁴⁰ BOA. C. ZB.73/3648. (H. 29 Zilhicce 1153, M. 17 Mart 1741)

verilmektedir. Talebe dair sebepler geçerli bulunulduğu takdirde af kararı verilmekte ya da en azından yer değiştirme gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Sürgün cezasına mahkûm edilen kişilerin af taleplerine dair örnek vermek gerekirse; Maraş'a sürgün edilen Halebi Cabirizade Ali Efendi ile Veysi Efendi'nin af talep etmelerinin nedeni; oranın havasıyla uyum sağlayamadığı yönündedir.⁴¹ Maraş Kaymakamı Abdi Efendi aleyhindeki ayaklanmaya katıldıkları iddiasıyla sürgün edilen şahısların suçsuz oldukları anlaşıldığından affedilerek memleketlerine dönmelerine izin verildiği görülmektedir.⁴² Başka bir belgede Ömer ve Arslan Beyzade kardeşler Maraş'ta vuku bulan olayda suçlu bulunarak sürgün edilmişlerse de kendilerinin suçsuzluğunu iddia ederek af talep etmişlerdir.⁴³ Çankırı'ya sürgün edilen Memiş, hastalığı nedeniyle sürgün yerine gidememiş Maraş'ta kalmıştır. Sürgün cezasının affını talep eden kişi ise bizzat Maraş Mutasarrıfı Seyyid Süleyman'dır. Kişi nihayetinde affedilmiştir.⁴⁴ Yine Maraş'a sürgün edilen Veysi Efendi hastalandığını belirterek bir af talebinde bulunmuştur.⁴⁵ Bir Hatt-ı Hümayûn'da Sabık Kayseri Mutasarrıfı Hafız Hacı Paşa'nın talebi üzerine bazı kişilerin sürgün cezalarının affı için bir yazışma başlatılmıştır. Konu Maraş Valisi ve Kayseri'nin mevcut Mutasarrıfı Celal Paşa'ya da bildirilmiştir.⁴⁶

Belgelere genel olarak bakıldığında, bir başka talep türü de yer değiştirmeye binaen yapılmıştır. Şöyle ki; Antalya ve Maraş'a sürgün edilen Saycı Yaşar ve Hüseyin'in sürgün yerlerinin değiştirilmesi kararı alınmış ve bunların sürgün yeri Bursa olarak değiştirilmiştir.⁴⁷ Bir talep de İskenderun Kaymakamı tarafından Maraş'a sürgün edilen Ermeni Milleti'nden olan Gigam Efendi'den gelmiştir. Buradaki talep ise yer değiştirme değil, Gigam Efendi'nin ailesini yanına almak istemesi biçimindedir. Bunun için müsaade istenmektedir, buna karşılık giden yazıda ise gerekli tahkikatın yapılması için görevlilere emir gönderilmiştir.⁴⁸ Görüldüğü üzere sürgüne gönderilenlerin affedilmek, yer değiştirebilmek, ailelerini yanına alabilmek gibi farklı konularda talepleri söz konusu olabilmektedir. Bu suretle yazılan arzuhallere karşılık devlet genellikle yerel yöneticilerden taleplerin münasip olup olmadığı hususunda ayrıntılı tahkikat istemekte ve buna istinaden karar vermektedir.

Maraş'taki Sürgün Olaylarına Dair Yazışmalar

Maraş Sancağı'ndaki sürgün olaylarına dair elde edilen veriler incelendiğinde, herhangi bir konu ile ilgili merkez-taşra arasında birden fazla yazışmanın var olduğu anlaşılmaktadır. Merkeze giden istek, talep, şikâyet ya da bilgilendirme adına gönderilen her bir belge, merkezce değerlendirilerek karşılığını almaktadır. Sürgün olayları çerçevesinde çoğu zaman her yazının merkezden taşraya ya da taşradan merkeze doğru mutlaka karşılıklı olarak yazıldığı görülür. Belgelerden anlaşılan önce talep gitmekte sonra talebe karşılık kaygılar merkezce dile getirilmekte, bazen tahkikat istenmekte ve nihai olarak merkezin konu üzerine olan kesin emrini dile getiren son bir yazı gönderilmektedir.

Maraş'tan Gönderilen Şikâyetler ve Talepler

İncelenen arşiv belgelerine bakıldığında; çoğunlukla gelen şikâyetlere ve taleplere ve bunlara verilen cevaplara binaen kaleme alındığı görülmüştür. Genel itibarıyla Maraş Sancağı'ndan giden belgeler; pişman olunduğu beyanıyla af ya da yer değiştirme, ailesinin durumundan dolayı ya yanına alma ya da ailenin bulunduğu yere gönderilme, suçsuzluğunu iddia etme, sürgün oldukları halde firar etme gibi çeşitli başlıklara sahiptir.

⁴¹ BOA. MVL.766/24/1. (H. 11 Şevval 1279 M. 1 Nisan 1863)

⁴² BOA. A.} MKT. MVL. 95/81/1. (H. 29 Ramazan 1274 M. 13 Mayıs 1858)

⁴³ BOA. A.} MKT. UM.290/95/1. (H. 7 Muharrem 1274 M. 28 Ağustos 1857)

⁴⁴ BOA. HAT. 1587/30/1.(H. 28 Receb 1248, M. 21 Aralık 1832)

⁴⁵ BOA. A.} MKT. NZD.286/83. (H. 29 Zilhicce 1275, M. 30 Temmuz 1859)

⁴⁶ BOA. HAT.502/24665/1. (H. 29 Zilhicce 1243 M. 12 Temmuz 1828)

⁴⁷ BOA. İ. DH. 126/6466/1. (H. 23 Ramazan 1262 M. 14 Eylül 1846)

⁴⁸ BOA. DH.TMIK.M.24/72/1-1. (H. 9 Receb 1314 M. 14 Aralık 1896)

Örneğin bir belgedeki içerik haksız ve yargılamadan sürgün cezası verilmesi ile alakalıdır. Buna göre Maraş Mutasarrıfı Dede Paşa hakkında haksız ve ağır suçlamalarda bulunan bazı kişiler sürgün edilmiştir. Bu suretle hapis edilmiş olan Maraşlı Karaküçükoğlu Mahmud Efendi akrabalarını ve sürgün edilen Müderris Mahmud'u kıskırtmak suretiyle hapisten kurtulmak istemektedir. Üstelik iddiası, haksız ve hukuksuz biçimde, herhangi bir delil olmadan suçlandıkları doğrultusundadır. Bu suretle yaptıkları yanlış da olsa yargılanmak ve ona göre cezalandırılmak istemişlerdir.⁴⁹

Bir başka talep Maraş'a sürgün edilen Lion Radovice adındaki şahısla ilgili içeriği barındırmaktadır. Buna göre bu kişinin sürgünü sırasında hem onunla birlikte gönderilen memurlar hem de kendisi için harcanan paranın ve memurların ücretlerinin Maraş Vilayeti Mal Sandığı'ndan karşılanması talep edilmiştir. Ayrıca sandıktan kullanılan meblağa binaen bahsi geçen sandıktan bir senet alınarak bunun İstanbul'a dönen memurlar marifetiyle hazineye ibrazı istenmiştir.⁵⁰

"Muhabbetçi Cemiyeti" olarak adlandırılan grubun bazı üyeleri hukuk dışı faaliyetlerde buldukları iddiasıyla Ermeni nüfusun az olduğu vilayetlere gönderilmesi kararı verilen bir diğer belge de hayli dikkat çekicidir. Zira bahsi geçen bu Ermenilerin Maraş'tan uzak Kastamonu, Bağdat ve Trablusgarp gibi vilayetlere süresiz olarak nefyedildikleri ifade edilmiştir.⁵¹

Belgelere konu olan bir problem de sürgün edilen kişilerin firar etmeleri hususundadır. Örneğin Sayda Eyaleti'ne bağlı bir kazanın müdürü olan Mehmed Ağa, sürgün yeri olan Maraş'a giderken eşkiyaların saldırılarına ve gaspa uğramış aynı zamanda firar etmiştir.⁵² Durum hemen merkeze bildirilerek devletin haberdar edilmesi sağlanmıştır. Bir başka firar olayında derdest edilerek Adana'ya teslim edildiği halde firar ettiği haber alınan Maraşlı Kurtlu Hayta'nın oğlu Bekir'in derhal yakalanarak Kıbrıs'a sürgün gönderilmesi dile getirilmiştir.⁵³ Görüldüğü gibi Maraş Sancağında vuku bulan olaylara göre merkezi bilgilendirme, ne yapılacağına dair emir bekleme ya da Maraş'tan verilen bir karar hususunda onay alma gibi farklı başlıklarda toplanılabilecek konular belgelere yansımıştır.

Şikâyetlere Karşılık Merkezden Gelen Yazılar

Maraş Sancağından gönderilen belgelere merkez tarafından verilen cevaplara dair örnekler verilmesi konunun daha iyi anlaşılması bakımından mühimdir. Mesela, sürgün edilen bazı Ermenilerle alakalı belgeye ek olarak bu şahısların affedilmesi için Ermeni Patriği Kıfork, Ermeni Milleti Meclisi'nin de imza ve mühürleriyle yazılmış bir dilekçe göndermiştir.⁵⁴ Nihayetinde belgelerin neticesi bahsi geçen kişilerin affedilerek serbest bırakılması hususundadır.⁵⁵ Ancak konu tam olarak kapanmamıştır zira bu kişilerin suç ahaliden fazla miktarda vergi toplamaları olduğundan sürgünden affedilmelerinin şartı bu parayı hazineye geri ödemelerine bağlanmıştır.⁵⁶ Belgede Hristiyan tebaadan askerlik hizmetlerine karşılık ödenmesi gereken verginin haksız ve fazladan alınmış olması bir kat daha önem arz eden bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Zira bu durum, devletin diğer tüm tebaası gibi Hristiyan azınlığa da sahip çıktığının göstergesidir.

Bir başka örnekte Halep hanedanından Cabirizade Ali Efendi, ile Muhasebe katiplerinden Veyis Efendi hükümet aleyhinde yalan haber yaydıkları için biri Maraş'a diğeri Adana'ya sürgün edilmiştir. Bundan başka içerikte Ali Efendi'nin Halep'ten çıktığında firar ettiği nihayetinde bulunup Bursa'ya sürgün edildiği anlaşılmıştır. Diğer sürgün Veysi Efendi ise Maraş'a gönderilmiş ve her ikisinin de süresiz olarak

⁴⁹ BOA. DH. MKT.1433/4. (H. 25 Şevval 1304, M. 17 Temmuz 1887)

⁵⁰ BOA. İ. DH. 209/12094/1-1, BOA. İ. DH. 209/12094/2-1, BOA. İ. DH. 209/12094/3-1, BOA. İ. DH. 209/12094/4-1, BOA. A.} MKT. MHM.19/21 (16 Rebiü'l-evvel 1266, M. 30 Ocak 1850).

⁵¹ BOA. A.} MKT. MHM. 654/7, (H. 9 Muharrem 1319, M. 28 Nisan 1901), BOA. DH. TMIK. M.105/20 (H. 27 Safer 1319, M. 15 Haziran 1901).

⁵² BOA. MVL.642/21/1. (H. 9 Cemaziye'l-ahir 1279 M. 2 Aralık 1862)

⁵³ BOA. MVL.610/69. (H. 12 Zilkade 1277, M. 22 Mayıs 1861)

⁵⁴ BOA. MVL. 587/25. (H. 14 Cemaziye'l-evvel 1275, M. 20 Aralık 1858)

⁵⁵ BOA. İ.MVL. 421/18470. (H. 6 Safer 1276, M. 4 Eylül 1859)

⁵⁶ BOA. A.} MKT. UM.368/35. (H. 29 Safer 1276, M. 27 Eylül 1859)

sürgün cezası aldığı ifade edilmiştir. Yazışma trafiğine merkez, Maraş Mutasarrıfı ve Halep Valisi İsmet Paşa dahil olmuştur.⁵⁷

Karşılıklı yazışmanın yoğun olduğu görülen bir başka belgede İskenderun'da ticaretle uğraşırken haksız şekilde sürgün edildiğini iddia eden Gigam Grigoryan'ın dilekçesiyle başlamıştır. Kişinin şikâyeti Kaymakamın kendisine haksız muamele ettiği ve herhangi bir delil ya da yargılama olmadan kafasına göre sürgün ettiği üzerinedir. Bu sürgün yüzünden ailesinden uzak kaldığını ve onların perişan halde olduğunu ifade eden Gigam Efendi affını bu kabul edilmezse en azından ailesini yanına almayı talep etmektedir. Konu Dahiliye Nezareti'nin Tesri-i Muamelat Komisyonu'na kadar gitmiş bu komisyon Halep Valiliği'nden konunun araştırılmasını ve söz konusu kaymakamın bu kararı verip vermediğinin soruşturulmasını istemiştir. Ayrıca İskenderun Kaymakamlığı ve Maraş Mutasarrıflığı'nın da konudan haberdar edilmesi, araştırma sonuçlarının bildirilmesi ve bu süreç zarfında Gigam Efendi'nin ailesini yanına almasının sağlanması istenmiştir.⁵⁸

Bir diğer örnekte bu kez sürgün olanların zevcelerinin dilekçesi söz konusudur. Buna göre önce Antalya sonra Maraş'a sürgün edilen Kadı Ömer Efendi ve arkadaşı olan Sayıcı Yaşar ve Hüseyin'in sürgün yerlerinde perişan oldukları ve af talepleri eşleri tarafından arzuhalde beyan edilmiştir. İstanbul'a gönderilmeleri ancak bu mümkün değilse yakın olması hasebiyle Bursa ya da İzmir'e sürgün edilmelerini isteyen hanımlara olumlu geribildirim verilmiş buna istinaden aile ve çocuklarıyla beraber Bursa'da kalmaları münasip bulunmuştur.⁵⁹

Belgelerin içerikleri değerlendirildiğinde dikkat çeken devlet; gelen isteğe hemen kabul ya da ret cevabını vermemiş, tam aksine öncelikle konu ne ise ona binaen tetkik ettirilmesine dair emir göndererek durumun aydınlatılmasını istemiştir. Hemen her konu ile ilgili belgenin karşılıklı en az 4-5 yazışmanın sonunda nihayete erdiği görülmüştür. Konu ile ilgili gereken araştırma yapıldıktan sonra son emir Dahiliye Nezareti'nden, Sadareten hatta bazı belgelerde direkt padişahın kaleme aldığı bir fermanla bildirilmiştir.

Sürgünlere Dair Merkezden Gönderilen Fermanlar

Arşiv belgeleri arasında Maraş Sancağı'ndaki sürgünlerden bahseden bir belge grubunu da merkezden bizzat gönderilen fermanlar oluşturmaktadır. Fermanların bölgeye sürgün olarak gönderilen kişi ya da gruplarla alakalı olması, Maraş'ın konuyla muhatap olması gereken yetkilisi kim ise ona hitaben yazılması da oldukça dikkat çekicidir. Döneme ışık tutması bakımından önem arz eden bu belge grubundan incelenen dönem itibariyle ele geçen Hatt-ı Hümayunlardan bazı kesitler verilerek fermanların ayrıntılarına yer verilmiştir.

Bunlar arasında en dikkat çeken belge 6 Mart 1827 tarihli olan Hatt-ı Hümayun'dur. Bu ferman; iki belge halinde yazılmış, içinde oldukça uzun ve geniş bilgilere yer verilmiş, muhtemelen belgede adı geçen eyaletlere de ayrı ayrı tanzim edilerek gönderilmiş bir evraktır. Evrakın içeriği incelendiğinde, dönemin Halep Vilayeti Valisi, Yusuf Muhlis Paşa'ya gönderilen bu fermana göre; Halep ve civarının asayişinin temini bakımından önem verilen bir kararın alındığı bildirilmiştir. Bu karara göre, Halep, Maraş ve Rakka Vilayetleri'nin tek valinin uhdesine verileceği ve buna göre hareket edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu üç vilayetin bağlandığı valilik makamının da Halep Valiliği olduğu net olarak anlaşılmaktadır. Vilayetlerin tek valiye bağlanmasının birincil sebebi olarak da asayiş ve inzibatının temini öne sürülmüş ve bu doğrultuya binaen emirler gönderilmiştir. Ferman uzun soluklu olup, geniş ayrıntılı bilgilere haizken, konumuz itibariyle bizi ilgilendiren kısmı bir takım sürgün edilen kişilerin affedilmesi hususudur. Sürgüne dair geçen "*evvelce sürgün edilmiş, sonrasında idam fermanı çıkarılmış olan Hacıoğlu Ömer, Hacı Ömeroğlu Veli, Eski Müftü Fazlı Efendi ve isimleri zikr olunan diğer şahısların affına dair...*" olarak devam eden ifadelerle göre; bölgede sürgün, hatta idam kararı verilen birtakım şahısların affedildiğine dair emir gönderilmiş ve kişilere buna binaen muamele edilmesi hususu bilhassa belirtilmiştir.⁶⁰

⁵⁷ BOA. MVL. 410/25/1-1, BOA. MVL. 410/25/2-1. (H. 27 Receb 1279 M. 18 Ocak 1863)

⁵⁸ BOA. DH. TMIK.M. 24/72/1-1. (H. 9 Receb 1314 M. 14 Aralık 1896)

⁵⁹ BOA. İ. DH. 126/6466/1. (H. 23 Ramazan 1262 M. 14 Eylül 1846)

⁶⁰ BOA. HAT. 508/24978. B-1. (H. 25 Ramazan 1240 M. 13 Mayıs 1825)

15 Temmuz 1825 tarihli bir başka Hatt-ı Hümayun'da ise, sürgün edilen ve akabinde ahaliye zulmettikleri ifade edilerek haklarında idam kararı çıkarılan bazı şahıslardan bahsedilmektedir. Buna göre, “*Sabık Belgrad Muhafızı Maraşlı Ali Paşa'nın hazinedarı Hacı Mehmed ile kürkçüsü Yordam'ın Sırbli Başkinezi Miloş ile münasebetlerini kesmek üzere taşraya sürgün edilmeleri ve ahaliye zulmettikleri ileri sürülerek idamları...*”⁶¹ ifadelerinden anlaşılan bu adamlar, yabancı biriyle fazla münasebete girmişlerdir. Devlet bu ilişkiye son verilmesi amacıyla bu adamları sürgün cezasıyla taşraya göndermiştir. Ancak belli ki bu adamlar sürgün yerlerinde de rahat durmamışlar ve ahali baskı ve zulümden şikâyet etmiştir. Netice itibariyle bu kişilerin idam edilmesi kararı alınmış ve asayişin temini, adaletin tecellisi, halkın huzuru bakımından bu kararın uygulanması istenmiştir. Bu belgeden anlaşılan devletin, sürgün cezası verdiği halde bu cezanın yetersiz kaldığı durumların ortaya çıkabildiğidir. Sürgün cezası ile suçluları, pişman olma ve uslanma eğilimine taşımak isteyen devlet, bu örnekteki gibi bazı durumlarda suçlular karşısında çaresiz kalmış ve onların idamına hükmetmek zorunda kalmıştır.

Ferman gönderilmesi icap eden bir başka sürgün belgesi 12 Haziran 1828 tarihine denk gelmektedir.⁶² Bu fermanla diğerlerinden farklı bir husus göze çarpmaktadır. Belgenin içeriğine bakıldığında; “*Sabık Kayseri Mutasarrıfı Hafız Hacı Paşa'nın talebi üzerine muhtelif mahallere sürgün edilmiş olan sabık Müftü Mehmed Niyazi Efendi'yle diğer bazı kimesnenin affı*” şeklinde devam eden ferman, sürgün cezaları affedilen şahısları ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Nihayetinde bunların affedilmesi hususu hem sürgün edildikleri yer olan Maraş'ın Valisi'ne hem de mevcut Kayseri Mutasarrıfı Celal Paşa'ya birer Hatt-ı Hümayun gönderilerek bildirilmiştir.

Bazı fermanlar toplu halde aynı eyalete bağlı sancaklardaki birden fazla sürgün ya da af kararını barındırmaktadır. Örneğin Halep Valiliği'ne gönderilen bir ferman, Maraş, Rakka gibi sancaklarda vuku bulan ve merkeze giden yazıların hepsine toplu halde cevap içermektedir. Bahsedilen bu hususa örnek olarak gösterilebilecek yine sürgüne dair bir fermanın 21 Aralık 1832 tarihli olduğu görülmüştür. Fermanla inceleme alanımız olan Maraş Sancağı'nda yaşayan Sineminli Aşireti'ne mensup Topal Bilal'in arkadaşı Memiş'ten bahseden ifadeler bulunmaktadır. Memiş'in daha önceden Çankırı'ya sürgün edildiği halde, firar ettiği yani Maraş'tan Çankırı'ya gitmediği ifade edilmektedir. Ancak firar etmesinin ya da sürgün yerine gitmemesinin gerekçesi olarak hasta ve perişan halde olduğundan bahsedilmektedir. Bu vesile ile kendisinin affedildiği ve buna dair muamele edilmesi gerektiği fermanla açık bir dille ifade edilmektedir.⁶³

Tüm bunlardan hareketle devletin, teknolojiye mahrum olunan, haberleşmenin oldukça zahmetli bir o kadar da zor olduğu ve uzun zamana yayıldığı o yıllarda dahi, taşrada meydana gelecek en ufak otorite zafiyetine dahi meydan vermemek için elinden geleni yaptığına işarettir. Bu da Osmanlı Devleti'nin bu kadar geniş topraklara hükmetmeye çalışırken, oldukça zor ve meşakkatli bu görevi layıkıyla yapmaya çalıştığının göstergesidir.

Sonuç

Osmanlı Hukuk Sistemi içerisinde bir ceza uygulaması olarak sürgün konusunun ele alındığı bu çalışmada taşradan hareketle merkezin bu husustaki uygulama biçimleri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu itibarla Maraş Sancağı dâhilinde yapılan sürgün uygulamaları tetkik edilmiş, merkez-taşra arasında vuku bulan yazışmalar kılavuzluğunda da konunun ayrıntılarına yer verilmiştir. Nitekim Maraş sancak olarak Anadolu içerisinde yer alan önemli bir sürgün yeridir ve bu itibarla Maraş'a sürgün edilen ve Maraş'tan dışarı eyaletlere gönderilen sürgün sayısı oldukça fazladır. Her iki durum açısından da sürgüne konu olan hadiseler belgelere rastlanılmıştır. Belgeler genel itibariyle Maraş'tan merkeze gönderilen; dilek, talep, af ve yer değiştirme biçiminde karşımıza çıkarken; merkez tarafından da bu belgelerin konularına binaen cevaplarını içermektedir. Bizzat Hatt-ı Hümayun biçiminde yazılmış ve bölgedeki diğer sancak ve eyaletlerden gelen tüm yazılara toplu cevap niteliğinde olan belgeler de bulunmaktadır.

⁶¹ BOA. HAT. 504/24850. (H. 29 Zilkade 1240, M. 15 Temmuz 1825)

⁶² BOA. HAT. 502/24665/1. (H. 29 Zilhicce 1243 M. 12 Temmuz 1828)

⁶³ BOA. HAT. 1587/30/1. (H. 28 Receb 1248, M. 21 Aralık 1832)

Arşiv belgelerindeki bilgilerden hareketle sürgün cezası; öncelikle genel olarak sorun çıkarıcı, bölgenin asayiş ve güvenini bozan kişi ya da gruplara uygulanan kelimenin tam anlamıyla bir önlemken, bununla birlikte bilhassa suçlular için bir cezalandırma yöntemidir. Nihayetinde temel amaç; bölgenin asayişinin temini ve suçlu ya da mağdur her kim olursa olsun adaletin tesisidir. Nitekim Maraş'tan gelen tüm şikâyet, talep ya da af gibi belgelerin hemen olumlu ya da olumsuz cevaplandırılmadığı öncelikle konunun tüm ayrıntılarıyla tahkikinin istendiği görülmektedir. Bu ayrıntılar öğrenildikten sonra merkezin bir karara vardığı ve bu karara istinaden muamele üzere emir gönderildiği anlaşılmaktadır.

Sürgün cezasına maruz kalan kişilerin; genel özelliklerine bakıldığında mesleki olarak beylerbeyi, doktor, kadı, müderris, papaz, kürkçü, müftü, muhtar, keşiş, sandık sarrafı ya da sıradan bir eşkıya olabilmekteydi. Ayrıca kişilerin unvanlarına ve isimlerine bakıldığında Müslüman ya da Gayrimüslim herhangi bir kişi sürgün cezasına çarptırılabilirdi. Bu durumlardan hareketle Osmanlı toplumunda zaten sınıfsal bir farklılık olmadığı net olarak bilinirken, buna ilaveten devletin kişiye muamelesi ekseninde de herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Kişi hangi dine mensup, hangi etnik kökenden gelirse gelsin aynı cezayı alabiliyordu. Yine meslekler açısından değerlendirilirse; yukarıdaki örneklerden hareketle toplumda her türlü statüye sahip kişinin bu cezaya mahkûm edilebildiği anlaşılmaktadır. Genel olarak sürgün süreleri belirtilmeyen belgelerde çoğunlukla 1-2 yıllık ceza süreleri uygulandığı görülmektedir. Bununla beraber bazı kişilere “kayd-ı hayat şartıyla”, “müebbeden” ya da “bila-müddet nefy” şeklindeki ifadeler kullanılarak süresiz ya da ömür boyu sürgün cezası verildiği durumlara da rastlanmıştır.

Gelen şikâyetlere bakıldığında; kişinin ıslah olduğu, ailesinin muhtaç durumda olduğu, belli bir süredir sürgünde olduğu, haksız muamele sonucu sürgün olduğu ya da hasta olduğu beyanıyla af ya da yer değiştirme talep edildiği görülmüştür. Ancak bu taleplerin değerlendirme sürecinde devlet önce yerel yönetimde muhatabı kim ise ondan bilgi ister, ona istinaden uygun bulursa bu talepler olumlu olarak yanıtlanabilirdi. Yine firar eden ya da sürgün edilmesine rağmen gitmeyen kişiler hakkında gönderilen yazılara münasip cevaplar verilerek firarilerin en kısa zamanda yakalanmaları ve sürgün yerlerine gönderilmelerinin emredildiği anlaşılmaktadır. Sürgünün öngörüldüğü bilhassa devlet memurları açısından da anlaşılabilir, kişinin sürgüne gönderildiği ve cezası yeterli bulduktan sonra devlet mekanizmasına yeniden kazandırılmaya çalışıldığı yönündedir. Ermeniler arasında da örneğine rastlanılan bir durumda benzer şekilde sürgün edilen papazın ihtiyaca cevap veren önemli biri olduğu gerekçesiyle yeniden çalışma noktasına dönmesi için Patriklik'in talebi göze çarpmaktadır. Okur-yazar olmak, devlet geleneğini bilmek ve sahip olunan iş tecrübesi gibi nedenlerle açıklanabilecek bu memurların geri dönüşü, devletin yetişmiş elemanından vazgeçmek istemediğinin göstergesi olduğu söylenebilir.

Devlet her ne sebeple olursa olsun suç işleyen kişiyi sürgüne göndermişse mutlak suretle bunun takibini de sürdürmekteydi. Elbette ki; bu aşamada merkez-taşra yazışmaları, bu yazışmaların yapıldığı yerel yöneticilerin dürüstlüğüne olan güvenin tam olması da son derece önemlidir. Sürgün cezasını çekmek üzere yakın olan çevre vilayet ve sancaklardan Maraş'a sıklıkla gönderilenler olduğu gibi Maraş'tan civar vilayetlere eşkıya ya da toplu şekilde aşiretlerin gönderildiği belgelere yansımıştır. Bu itibarla Maraş Sancağı'nın önemli bir sürgün yeri olduğu anlaşılır. Osmanlı açısından bir Taşra Sancağı olan Maraş'ta vuku bulan sürgün olaylarına binaen hazırlanan bu araştırma devletin hukuki mekanizmasındaki özenini ve bu hususa verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Acehan, A. (2008). Osmanlı Devleti'nin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, 1 (5), 12-29.
- Akgündüz, A. (2011). *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı- Kamu Hukuku*. İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları,
- Akman, M. (2004). *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*. İstanbul, Eren Yayıncılık.
- Arslan, H. (2001). *16. YY. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân ve Sürgün*. İstanbul, Kaktüs Yayınları.
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskân*. İstanbul, Ozan Yayıncılık.

- Barkan, Ö. L. (1953). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul İktisat Dergisi*, 15, 1-4.
- Beydilli, K. (2011). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 40, ss. 319-323). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Buzpınar, Ş.T. (2006). Nakibüleşraf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 322-324). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Daşcıoğlu, K. (2010). Sürgün. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 38, ss. 167-169). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demirtaş, M. (2010). *Osmanlı Esnafında Suç ve Ceza (İstanbul Örneği (H. 1100-1200/ M. 1688/1786))*. Ankara, Birleşik Yayınevi.
- Deringil, S. (2014). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji (II. Abdulhamid Dönemi 1876-1909)*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul Yapı Kredi Yayınları. <https://muharrembalci.com/kitaplika/3.pdf> adresinden erişildi.
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara, Aydın Kitabevi.
- Ersöz, İ. (1991). Ashâb-ı Kehf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 3, ss. 465-467). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2003). XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2012). *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*. İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Halaçoğlu, Y. (2014). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*. İstanbul, Eren Yayıncılık.
- İnalcık, H. (2010). *Osmanlı Fetih Yöntemleri-Osmanlılar*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- İnalcık, H. (2011). *Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi*. İstanbul, İsam Yayınları.
- İnalcık, H. (2015). *Adalet Kitabı*. B. Arı, S. Aslantaş (Eds.). *Osmanlı Hukuk Sisteminde Adaletin Üstünlüğü* içinde (ss. 155-216). İstanbul, Yeditepe Yayınları.
- İnalcık, H. (2017). *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet*. İstanbul, Kronik Kitap.
- İşbilir, Ö. (2006). Zindanlar ve Mahkûmlar. E. Gürsoy Naskali & H. O. Altun (Ed.). *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nde Limni Kalebentleri* içinde (ss. 48-56). İstanbul, Babil Yayınları.
- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. (2006-2009). Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Masters, B. (1997). Halep- Osmanlılar Dönemi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 15, ss. 244-247). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, M. (2007). Osmanlılar- Sosyal Hayat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 33, ss. 532-538). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I, II, III*. İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Söylemez, F. (2007). XVIII. YY Başlarından XIX. Yy Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (1), 69-85.
- Taşbaş, E. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet Görevlilerinin Sürgün Edilmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2 (1), 193-204.
- Türcan, T. (2010). Sürgün. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 38, ss. 164-166). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Yakut, E. (2015). *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Arşiv Belgeleri

BOA. C. Z.B. 73/3468/1, BOA. HAT. 501/24605/1, BOA. HAT. 504/24850/1, BOA. A.} AMD. 16/34/1, BOA. A.} MKT. MVL. 95/81/1, BOA. HAT. 508/24978/1, BOA. HAT. 502/24665/1, BOA. C. SH. 14/677/1, BOA. HR. MKT. 62/35, BOA. İ. MVL. 370/16242/1, BOA. MVL. 185/9/1-1, BOA. MVL. 185/9/2-1, BOA. MVL. 587/25, BOA. DH. TMİK. M. 105/20, BOA. MVL. 410/25, BOA. MVL. 766/24, BOA. DH. TMİK. M. 24/72/1-1, BOA. MVL. 642/21/1, BOA. MVL. 610/69, BOA. A.} MKT. UM.

368/35, BOA. İ. MVL. 421/18470/1-1, BOA. İ. MVL. 421/18470/2-1, BOA. İ. MVL. 421/18470/3-1, BOA. A.} MKT. NZD. 286/83, BOA. A.} MKT.UM. 290/95/1, BOA. İ. MVL. 232/8031/2-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/3-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/4-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/5-1, BOA. İ. MVL. 232/8031/6-1, BOA. İ. DH.126/6466/1, BOA. A.} MKT. 23/19/1-1, BOA. A.} MKT. 23/19/2-1, BOA. İ. DH. 67/3350, BOA. HAT.1587/30/1, BOA. DH. MKT.1433/4, BOA. İ. DH. 209/12094/1-1, BOA. İ. DH. 209/12094/2-1, BOA. İ. DH. 209/12094/3-1, BOA. İ. DH. 209/12094/4-1, BOA. A.} MKT. MHM.19/21, BOA. A.} MKT. MHM.654/7.

Ekler: Örnek Arşiv Belgeleri

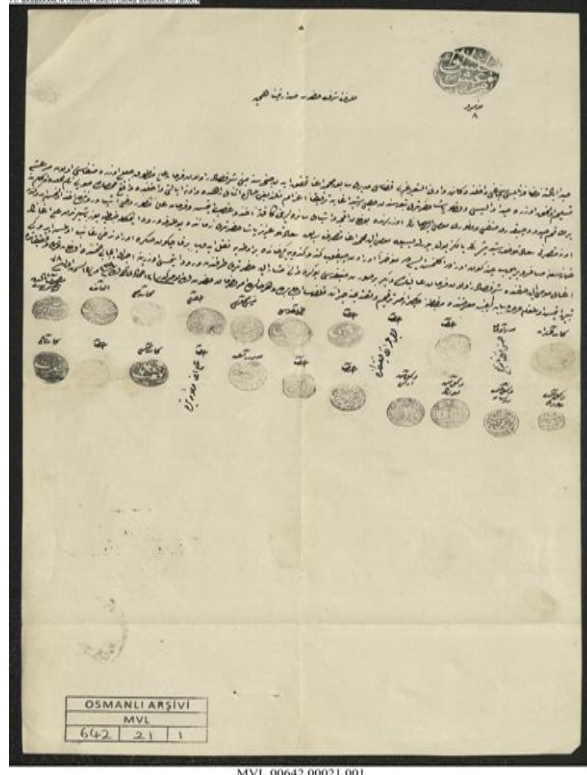
BOA, İ.MVL.421/18470/2-1.

BOA, İ.MVL.421/18470/2-1. Numaralı Belgenin Transkripsiyonu:

- 1- Maraş ahalisinden olup cünha vakıalarına mebni bilamüddet nefy olunmuş olan Papas Nihabet ve Çorbacıoğlu Delvet ve Sandık Sarrafı Topaloğlu Agob'un af ve ıtlakı hususuna dair.
- 2- Ermeni Patriki tarafından bi't-takdim 19 Zilhicce sene 275 tarihiyle Meclis-i Valaya havale buyrulan bir kıta takrir üzerine ihrac ittirilen ferman-ı ali kaydına nazaran merkumların Maraş'ta bulunan Ermeni ve
- 3- Protestan ve Yahudi milletlerinin vergü ve iane-i askeriyelerine 50 bin guruş zam ve ilave iderek tahsil eylemiş oldukları tahakkuk eylediğinden badehu virdükleri mahalleri irae ile kendüleri
- 4- oralardan aramak ve zam ve tahsil eyledikleri akçe ashabının vergü ve iane-i askeriyelerine mahsub olunmak üzere nakd-i mevcudlarından ve olmadığı surette olmiktar emval ve emlaklarının
- 5- furuhtuyla esmanından tahsil olunarak kendülerinin derun-u eyalette münasib mahallere bila müddet tağribleri hususunda Meclis-i Vala kararı vecihle emr u irade-i seniyye müteallik buyrularak 75 senesi
- 6- evasıt-ı Cemaziye'l-ahiresinde emr-i ali ısdar olunduğu anlaşılmış ve bu halde müddet-i nefyeleri 8 maha reside olup haklarında ceza-yı kafî görünmüş olduğundan kendülerinden tahsili
- 7- mahkûm olan mebaligh tahsil olunmamış ise de karar-ı sabıka tevfikân istihsal kılınıktan sonra ber-vech-i istida merkumların ıtlakını havi bir kıta emr-i Ali ısdarı Meclis-i Valada tezekkür kılınmış ise de ol babta emr u ferman hazreti menlehü'l-emrindir. Fi 28 Muharrem sene 276. Yusuf Kamil, Es-seyyid Mehmed Nuri, Es-seyyid Mahmud Edhem, İbrahim İlhami, Mehmet Ali Muhyiddin, Ziver Ahmed, Mustafa Fehmi, Es-seyyid Ahmet Vefik, Mustafa Rıza, Abdullatif Subhi, Es-seyyid Derviş Mehmed Emin, Mehmed Rauf, Es-seyyid Mehmed, Es-seyyid Osmani Raif Efendi bulunamadı, Fahreddin Efendi bulunamadı, Emin Efendi bulunamadı.

BOA. İ.MVL.642/21/1-1

BOA. İ.MVL.642/21/1-1 Numaralı Belgenin Transkripsiyonu:

Meclis-i Liva-yı Maraş Numru: 8

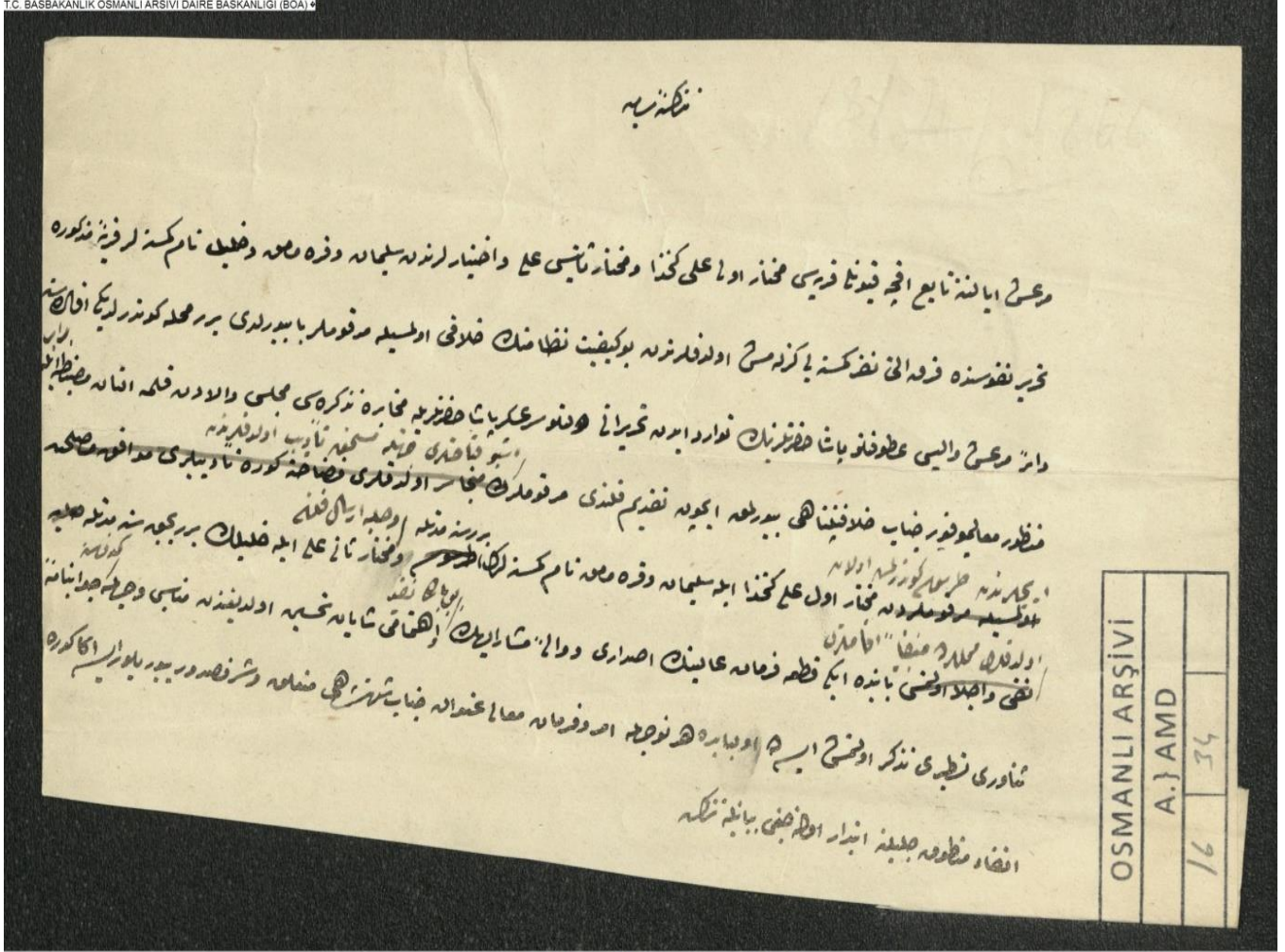
Taraf-ı eşref-i hazret-i sadaret- penahiye

- 1- Sayda Eyaletine muzafe Nablus Sancağı dahilinde kain Vadiü'ş-şair-i Garbi Kazası müdürü sabık Mehmed Ağa tahakkuk eden cünhasına mebni şeref sadır olan ferman-ı ali mantuk-ı celili üzere menfası olan Maraş'a
- 2- teslim olunmak üzere Sayda Valisi Devletlü Paşa hazretleri tebasından Hacı Reşid Ağa'ya terfikan izam kılındığı halde esna-yı rahta ve Adana Eyaleti dahilinde vaki Humusun suyu nam mahalde önlerine
- 3- bir takım haydud çıkararak menfi ve memuru mümaileyhmanın üzerilerinde bulunan akçe ve eşya-yı sairelerini kaffeten ahz ve gasb itmiş ve ferman-ı ali-i mezkur dahi eşya derununda ahz olunmuş idüğünden
- 4- Adana Mutasarrıfı saadetlü Hurşid Paşa'nın yalnız yol buyrulduyuyla mümaileyh Mehmed Ağa mutasarrıf-ı sabık saadetlü Aziz Paşa hazretleri zamanında bu tarafa vürud itmekle zaptiye yüzbaşılardan Ali Ağa'nın
- 5- hanesine misafir virülüp çend gün orada eğlenmiş ise de muahharan oradan çıkup kendü kendüye Yenihan'da bir odaya nakil idüp birkaç gün sonra oradan dahi gaib olmuş idüğü
- 6- Ağa-yı mümaileyh hakkında şeref sadır olan ferman-ı âlinin diğer bir suret-i münifesi bu kere vali-i müşaru'n-ileyh hazretleri tarafından virud itmesi üzerine icra-yı icabı zımnında olunan taharri ve tahkikatta
- 7- tebeyyün itmiş olmağla arz ve beyan-ı keyfiyet marezinde mazbata-i çakeranemiz terkim ve takdimine cüreet kılındı ol bapta ve her halde emr u ferman hazret-i veliü'l-emrindir. Fi 13 Cemayize'l-evvel sene 279 ve Fi 14 Teşrin-i evvel sene 78 İmza ve mühürler: Bende Mutasarrıf-ı Eyalet-i Maraş, Bende en-naib Es-seyyid Mustafa Kamil, Bende Muhasebeci Nuri, Bende Müftü Ali İbrahim, Bende Reis-i Meclis Es-seyyid Mehmet, Bende Nazır-ı Nüfus Es-seyyid Ali İlmî, Bende Aza Mehmed Vevbi, Bende Aza Hacı Ömer Efendi (çiftliğinde), Bende Aza Es-seyyid Süleyman, Bende Müdür-i Evkaf Hasan Efendi namizac, Bende Katib-i Tahrirat Es-seyyid Ali, Bende Katib-i mal İzzet, Bende Aza (silik), Bende Katib-i Meclis Osman Rıfat, Aza Ali Ağa memuriyette, Bende Müdür-i Ziraat (silik), Bende Aza Durdu Mehmet, Bende Aza İskender Ahmed.

BOA. A.} AMD.00016/34

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

A.} AMD.00016.00034.001

BOA. A.} AMD.00016/34 Numaralı Belgenin Transkripsiyonu:

Tezkere-i Samiye

- 1- Maraş Eyaletine ta'bi Akçakoyunlu karyesi Muhtar-ı Evveli Ali Kethüda ve Muhtar-ı Sanîsi Ali ve ihtiyarlarından Süleyman ve Kara Mamak ve Halil nam kimesneler karye-yi mezkure
- 2- tahrir-i nüfusunda 46 nefer kimesneyi gizlemiş olduklarından bu keyfiyet nizamının hilafı olmasıyla merkulmar ba buyruldu birer mahalle gönderildiği ifadesine
- 3- dair Maraş Valisi atufetlü Paşa hazretlerinin tevarüd iden tahriratı devletlü Serasker Paşa hazretleriyle muhabere-i tezkeresi Meclis-i Valadan kaleme alınan mazbata ile beraber
- 4- manzur-u me'ali mevfur-ı cenab-ı hilafet-penahi buyrulmak için takdim kılındı merkulmar iş bu kabahatleri cihetiyle müstehak-ı tedib olduklarından
- 5- içlerinden Tarsus'a gönderilmiş olan Muhtar-ı evvel Ali Kethüda ile Süleyman ve Kara Mamak nam kimesnelerin birer sene müddetle ve irsal kılınan muhtar-ı sani Ali ile Halilin birer buçuk sene müddetle
- 6- oldukları mahallerde menfiyyen ikametleri babında iki kıta ferman-ı alinin ısdarı ve vali-i müşaru'n-ileyhin bu babta takayyüd ve ihtimamı şayan-ı tahsin olduğundan münasibi vecihle kendüsüne cevabname-i
- 7- senaveri tastiri tezekkür olunmuş ise de ol babta her ne vecihle emr u ferman-ı meali unvan-ı cenab-ı şehinşahi müteallik ve şeref südür buyrulur ise ana göre
- 8- infaz-ı mantuk-ı celiline ibtidar olunacağı beyanıyla tezkere.